

Останнім часом в Україні простежується тенденція до популяризації так званого колективного позову

У національних новинах все частіше згадуються судові справи, що ініціюються тією чи іншою групою осіб: «батьки подали колективний позов проти закриття шкіл», «працівники подали колективний позов з вимогою виплатити заробітну плату», «українські банки подали колективний позов проти НБУ» тощо.

Справді, колективна форма позовного провадження в деяких категоріях справ вбачається більш виграшною порівняно з індивідуальним позовом. Подібні справи привертають до себе значно більшу суспільну увагу, набувають широкого розголосу в ЗМІ. Однак чи варто вважати ці справи такими, що розглядаються в рамках колективного позову, — питання дискусійне. В цьому плані думки вітчизняних правників відрізняються: одні ототожнюють колективний позов із процесуальною співучастию, передбаченою нормами цивільного та господарського судочинства, інші, навпаки, наголошують на відсутності такого правового інституту в українському законодавстві.

КЛАСИЧНИЙ КОЛЕКТИВІЗМ

Уперше форма колективного позову була закріплена у США і нині є найбільше поширеною саме в американських судах. За законами США, колективний позов є формою позову, в якому кілька позивачів представляють у суді велику групу осіб. При цьому факт порушення закону чи правове питання, передане на розгляд суду, стосується всієї групи, вимоги позивачів-представників типові для всієї групи, інтереси групи належним чином представлені позивачами. Згоди кожного члена групи на подання колективного позову закон не вимагає. Однак всі члени групи мають отримувати повну інформацію про рух справи та

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СПІВУЧАСНИКИ

БОГДАН БІЛЕНКО, ЮРИСТ ІЮФ «АНТИКА»

можуть контролювати дії позивачів-представників у суді. Прикладом класичного колективного позову можна навести нещодавно завершенну справу американських індіанців проти уряду США, коли рішенням федерального судді Томаса Хогана між 384 тисячами індіанців було розподілено 1,5 млрд дол. компенсації за видобуток на їхніх землях нафти і газу та організацію іншого бізнесу. Водночас справа 1,5 млн американських жінок — співробітниць мережі супермаркетів Wal-Mart щодо дискримінації за статевою належністю завершилася відкликанням ко-

лективного позову. Верховний Суд США вирішив, що співробітниці Wal-Mart не мають права подавати колективного позову проти свого роботодавця, оскільки кожен випадок дискримінації є унікальним і потребує окремого розгляду.

УКРАЇНСЬКИЙ КОЛЕКТИВІЗМ

Українське процесуальне законодавство містить низку інститутів, які дозволяють брати участь у розгляді справи одразу кільком позивачам. З них максимально наближеним до колективного позову є інститут про-

цесуальної співучасті, закріплений у статті 32 ЦПК і статті 23 ГПК України. Зазначені норми передбачають можливість пред'явлення позову спільно кількома позивачами. Однак при цьому, на відміну від загальноприйнятої форми колективного позову, процесуальна співучасть позивачів вимагає від кожного з них діяти щодо іншої сторони в судовому процесі самостійно. За вітчизняним законодавством процесуальна співучасть позивачів можлива, коли предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів, коли права і обов'язки кількох позивачів виникли з однієї підстави або ж коли предметом спору є однорідні права і обов'язки. Слід зазначити, що ч. 3 ст. 32 ЦПК України хоч і передбачає можливість ведення справи одним із співпозивачів за дорученням усіх

інших, однак зазначене положення у співвідношенні з іншими процесуальними нормами не створює передумов для розгляду групового позову великого, чітко невизначеного кола осіб. Про потребу індивідуалізації позивачів у груповому позові свідчить і нещодавно прийнятий Закон України «Про судовий збір», що набирає чинності з 1 листопада 2011 року. Згідно з цим Законом при поданні позову одночасно кількома позивачами судовий збір сплачує кожен позивач пропорційно частці поданих кожним із них вимог окремим платіжним документом.

Отже, процесуальна співучасть за українським законодавством, на відміну від колективного позову, передбачає можливість розгляду в одному провадженні позову чітко визначеної групи осіб. При цьому всі по-

зивачі мають бути індивідуалізовані та прямо чи опосередковано брати участь у судовому процесі. Це свідчить про неможливість ототожнення інституту процесуальної співучасті з колективною формою позовного провадження. Закріплення в українському процесуальному законодавстві форми колективного позову як окремого правового інституту, безумовно, сприяло б підвищенню якості судочинства та ефективності судового захисту. Правових питань, які могли бути б вирішенні у форматі колективного позову, накопичилося чимало. Взяти хоча б такі «шаблонні» справи про виплату соціальних надбавок, перерахунок пенсій тощо, численну кількість яких українські суди щоденно розглядають в рамках індивідуального провадження. Інші питання — чи готова наша судова система до розгляду колективних позовів на кшталт американським та чи буде забезпечено належне виконання постановлених за такими позовами судових рішень?

▶ **ПРО ПОТРЕБУ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПОЗИВАЧІВ У ГРУПОВОМУ ПОЗОВІ СВІДЧИТЬ І НЕЩОДАВНО ПРИЙНЯТИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО СУДОВИЙ ЗБІР»**